

Film

I sommar kommer det nya Förintelsemuseet att öppna i Stockholm. Filmmen Johan Palmgren har följt insamlingsarbetet till utställningarna. Här är han hemma hos Eva Bruns Gruber som skänker en omfattande brevsamling från sin fars kusin som kom till Sverige 1939. BILD: NILS PETER NILSSON

Nya filmprojektet – följer föremål från Förintelsen

Från skolvikarier till tokroliga trafiklösningar – Johan Palmgrens dokumentärer spänner över vitt skilda ämnen. Nu jobbar han med sin allvrigaste film hittills. Det senaste året har han följt insamlingen av föremål och historier till det kommande Förintelsemuseet. – Det finns ett bottenlöst mörker, men det finns också små ljuspunkter, säger han.

Den lilla aluminiummasken är detaljrikt graverad med ett skepp, moln och hav. Men trots de små måtten rymmer den en stor historia, berättar filmaren Johan Palmgren. – Det var en man som utsattes för ett experiment i ett läger. Han gick med på en deal – att de kunde dra ut hans tänder utan bedövning mot att han fick lite extra bröd. När han sedan delade med sig av brödet till sina medfångar fick han den här lilla asken som tack. – Den har en fänge suttit och gjort utan verktyg. Den är så välgjord att man blir helt tagen. Mannen lyckades senare få ut as-

"Den här har en fänge suttit och gjort, utan verktyg, och den funkar. Den är helt otrolig", säger Johan Palmgren om den ask vars historia han berättar i filmen.

BILD: JOHAN PALMGREN

ken ur lägret, och sedan han kom till Sverige har den funnits hos familjen i Skåne.

Men när Sveriges museum om Förintelsen öppnar i centrala Stockholm till sommaren kommer den att få ett nytt hem, tillsammans med ett hundratals andra föremål. Det kan handla om klädesplagg, fotografier eller dagboksblad – alla pusselbitar som vittnar om en fascinerande del av historien. Sedan 2021 har intendent kopp-

lade till både museet och Forum för levande historia rest land och rike runt på jakt efter liknande artefakter. Under en del av arbetet har Johan Palmgren följt med och dokumenterat – något som ska resultera i en film som beräknas vara klar senare i år.

– Det är så spännande att det finns människor i hela Sverige – från Malmberget ner till Malmö – som har kommit fram i och med det här insamlingsprojektet. Det är viktigt att få det ordentligt dokumenterat. Genom föremålen kan man göra det på ett fint sätt, säger han till GP som följer honom under en inspelningsdag i Solna.

Under arbetet har Johan Palmgren besökt ett tiotal olika personer – möten som har påverkat honom starkt.

Han berättar om en 92-årig man som har suttit i både Dachau och Auschwitz-Birkenau: – Han hade inte pratat så jättemycket om sin historia, så han hade gått och laddat väldigt mycket. När vi kom dit så fick vi knappt ut kameran förrän han började berätta. Sen satt vi där i flera timmar.

Hans fru lagade mat. Hon grät, han grät och vi grät. Sen så var det massa skämt och humor också.

Han berättar att livet på något vis ändå har gått vidare för de flesta överlevande och deras barn.

– Det kan finns humor och skratt, men det här är i bakgrunden hela tiden hos de jag har träffat. I går var jag hemma hos en man vars pappa begick självmord – det var många som inte klarade detta när de kom till Sverige. Det finns ett bottenlöst mörker, men det finns också små ljuspunkter.

Genom åren har Johan Palmgren gjort ett 30-tal dokumentärfilmer, 2006 vann han en Guldbagge för filmen Vikarien tillsammans med Åsa Blanck.

Och i hans kulturförklarade kortfilm Spårviddshinder från 2018 får tittarna följa hur en kommunal trafiklösning för att leda bort biltrafiken vid Slussen i stället leder till punkteringar, arga buschaufförer – och mycket skrott.

Ämnena är vitt skilda, men gemensamt för alla hans filmer är att de innehåller människor med intressanta berättelser.

– Filmen om hindret i Slussen är

tokrolig och befinner sig i ena änden av spektrat – den här är helt i andra. Det här är ett väldigt allvarligt och ansvarsfullt projekt, alla fakta måste vara rätt. Men det är det som är intressant som dokumentärfilmare är att kunna visa olika facetter av verkligheten.

Nu uppmärksammas hans arbete. Under Förintelsens minnesdag den 27 januari kommer han att ta emot Micael Bindefelds stiftelses stipendium till minne av Förintelsen – en summa på 350 000 kronor.

– Det känns väldigt ärofyllt och spännande, säger han och berättar att pengarna ska användas till att färdigställa filmen vars titel ännu inte är helt klar.

– Det finns ett citat som är från en kvinna som minns Kristallnatten. Hon var ett barn när det kom in stora blanka stövlar i hennes äggonivå. De gick fram till köket och bara rev ut och krossade allting. Hon fick frågan om hon minde något från Kristallnatten? Då svarade hon "Tyvärr minns jag". Det är en arbetstitel.

Stefan Bjarnefors
stefan.bjarnefors@gp.se

Fakta: Micael Bindefelds stiftelse

- Micael Bindefelds stiftelse till minne av Förintelsen bildades 2015 i syfte att förmedla kunskap om Förintelsen till en bred svensk publik. Den delar årligen ut ett stipendium den 27 januari på den internationella minnesdagen för Förintelsens offer. I år tilldelas Johan Palmgrens stipendiet, med följande motivering: "En servett, en fingerbög eller

en randig jacka. Minnet av Förintelsen ligger inpackad i de allra enklaste ting.

Med detta unika arbete, dokumenterar Johan Palmgrens berättelser som väcker liv i personliga ägodelar från Förintelsen.

Föremålen öppnar dörrar till historien. Johan Palmgrens film förevigar skildringarna för framtiden."